

Kozjanski park

Bernard Goršak

foto: Mirko Perušek
Zelena žolna *Picus viridis*.

Leto 1999 je bilo za varstvo narave v Sloveniji še posebno pomembno, saj je bil julija sprejet Zakon o ohranjanju narave (ZON), ki je v marsičem spremenil pravno podlago za uresničevanje politike varstva narave. V kolikšni meri bo pravna »beseda meso postala«, bo odvisno predvsem od učinkovitosti komunikacije med posameznimi udeleženci procesa varstva: od Ministrstva za okolje in prostor, Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje, upravljalcev zaščitene območij do lokalnega prebivalstva. Vprašanje je tudi, ali sama naravovarstvena zavest ljudi sledi temu premiku na zakonodajni ravni. Zakon sam po sebi je lahko zelo dober in moderen, vendar bo imel le simboličen pomen, če ne bo vzporedno z njim zorela tudi zavest ljudi, da so pripravljene zakon sprejeti v njegovem bistvu.

Stem zakonom so bili postavljeni tudi novi temelji za upravljanje zaščitene območja Spominskega parka Trebče, ki se je preimenoval v Kozjanski regijski park. V Spominskem parku Trebče (ustanovljen je bil že leta 1981, v nadaljevanju Kozjanski park) si skupaj s Triglavskim narodnim parkom delita primat organiziranega upravljanja zaščitene območja v Sloveniji. Z novim zakonom o ohranjanju narave je aktivna politika varstva naravne dediščine Kozjanskega postala enakopraven del strategije

upravljanja parka. Sedež uprave parka je v Podsredi, njen direktor je gospod Franci Zidar, ki je na čelu pri sprejemanju vseh pomembnejših odločitev o aktivnostih v parku že vse od leta 1983. Med številnimi uspešno izpeljanimi projekti velja vsekakor izpostaviti celovito prenovo gradu Podsreda.

V letu 1998 je bil kot uvod v uresničevanje enega izmed večjih in pomembnejših projektov tega leta podpisan tudi dogovor med direktorjem parka in predstavniki DOPPS-a o popisu ptic Kozjanskega parka. Rezultati popisa so bili objavljeni v posebni stoti številki revije *Acrocephalus*, dosednji izsledki kažejo, da je to območje ornitološko izjemno pomembno, saj je bilo ugotovljeno, da tu živi veliko ogroženih in redkih vrst ptic. Po navedbah strokovnjakov DOPPS-a je Kozjanski park eno najpomembnejših območij. Poleg tega velja izpostaviti, da najdemo tukaj tudi veliko drugih, sicer neogroženih vrst in da so njihove populacije zelo stabilne.

Na podlagi rezultatov popisa ptic v Kozjanskem parku so bili določeni habitati, ki so z vidika varovanja ptic Kozjanskega parka še posebej velikega pomena. To so obsotelske ravnice oziroma poplavni travniki, obširni bukovi gozdovi ter visokodebelni sadovnjaki. Prav slednji so postali predmet našega zanimanja tudi zaradi drugih nič manj pomembnih vidikov. Visokodebelni sadovnjaki so življenjsko okolje redkih vrst ptic (npr. vijeglavka *Jynx torquilla*, pogorelec *Phoenicurus phoenicurus*, zelena žolna

foto: Mirko Perušek
Vijeglavka *Jynx torquilla*.

foto: Dare Fekonja
Pogorelček *Phoenicurus phoenicurus*.

Picus viridis in pivka *Picus canus*) in so del kulturne krajine. To so ekstenzivne kmetijske površine, zato je tudi podrast v teh sadovnjakih značilna za (žal vse redkejšo) ekstenzivno gojene travnike.

Velika površina krošenj je imeniten življenjski prostor, močno razpokano lubje je zelo pripraven »domek« za številne vrste žuželk, ki so vir hrane za mnoge ptičje vrste. Velikokrat prezrt, a nič manj pomemben vzrok za odločitev o varstvu visokodebelnih sadovnjakov, je dejstvo, da so ti sadovnjaki sortno izredno pestri, saj obstaja veliko sort jablan, katerih imen še ne poznamo. Ti sadovnjaki so prava zakladnica genov in njihovem ohranjanju bomo prav tako posvetili posebno pozornost. V okviru krovnega pilotnega projekta, ki nosi naslov Obnova starih travniških sadovnjakov v Kozjanskem regijskem parku, je kot eden izmed njegovih podprojektov predvidena tudi ustanovitev posebne genske banke vseh sort jablan v Kozjanskem parku. In končno – revitalizacija teh sadovnjakov lahko pomeni v prihodnosti pomemben vir dodatnega zaslужka za njihovega lastnika. Kulturna krajina se vse bolj zarašča, mladega, aktivnega prebivalstva, ki bi nadaljeval ekstenzivno rabo naravnih danosti, je vse manj, ostajajo le ostareli in nemočni. Visokodebelni sadovnjaki so v preteklosti že dokazali, da lahko dobro služijo človeku, da so pravzaprav naložba, ki se s primernim pristopom lahko bogato obrestuje. Nenazadnje je dokaz za to vsaj 2.000.000 posajenih jablan po vsej Sloveniji. Ta kapital je dandanes skoraj povsem mrtev in nerabljen.

Iz vsega naštetega je očitno, da je bila odločitev o obnovi in oživitvi teh sadovnjakov z namenom, da služijo človeku in ohranjajo naravno podobo kulturne krajine, več kot upravičena. Projekt poteka že nekaj časa in za nami je kar nekaj pomembnih korakov. S strokovnima sodelavcema projekta, gospodoma Francem Kotarjem in Janijem Gačnikom iz Kmetijskega zavoda Novo mesto, ki sta hkrati nosilca projekta obnove travniških sadovnjakov na

državnem nivoju, smo že izvedli tematska izobraževanja lastnikov sadovnjakov in tudi konkretne demonstracije: npr. prikaz kakovostnega pridobivanja jabolčnega žganja in prikaz rezi v sadovnjakih. Želimo, da bi s paleto različnih visoko kakovostnih in redno kontroliranih proizvodov, ki bi jih pridobili s predelavo jabolk (sok, žganje, kis, krehlji, čaji itd.) in jih pod posebno blagovno znamko prodali na trgu, zagotovili vsem lastnikom sadovnjakov zadosti močan motiv, da bi sadovnjake redno vzdrževali, negovali in celo dosajevali. S tem bi na najboljši možni način uresničili zastavljene cilje s področja varovanja habitatov in s področja sonaravnega razvoja podeželja, ki bi se lahko s tem demografsko in ekonomsko znatno okrepilo. To je eden redkih primerov, ko stojita varstvo narave in razvoj (ruralne) družbe na istem bregu.

Projekt je finančno že podprla občina Kozje, saj je njen župan od samega začetka pokazal veliko razumevanje za cilje, ki smo si jih z začetkom tega pilotnega projekta zadali v Kozjanskem parku. Na srečanju z župani in delavci kmetijsko svetovalnih in drugih strokovnih služb v Podsredji je bilo med podrobnejšo predstavitevjo projekta na račun projekta izrečenih veliko pohvalnih (pa tudi kritičnih) besed. Vsi so bolj ali manj poudarjali upravičenost takega projekta in njegovo mnogoplastnost ter izrazili načelno podporo njegovemu uresničevanju. Po opravljenih pogovorih s Kmetijsko svetovalno službo je bil dosežen sporazum, da se pilotno območje, na katerem bo v okviru tega projekta deloval Kozjanski park, razširi na območje celotne občine Kozje.

Tako je varstvo biotske raznovrstnosti znotraj visokodebelnih travniških sadovnjakov v Kozjanskem parku (zlasti kot habitata redkih vrst ptic) le eden izmed vidikov kompleksno zastavljenega projekta, ki na najboljši možni način kaže, kako so stvari znotraj kulturne krajine med sabo izredno tesno prepletene – navsezadnje to velja za vsa področja človekovega delovanja. ■ ■ ■

foto: Jani Gačnik
Visokodebelni sadovnjak.